

В. В. Мартиновська

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

ЦИВІЛЬНІ ПЛОДИ У РИМСЬКОМУ *JUS CIVILIS* ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Слово «плоди» є загальноживаним, проте з ним можна зустрітися не тільки в побуті, оскільки водночас це правове поняття, яке було відоме ще римському *Jus Civilis*.

У римському праві плоди (лат. – *fructus*) розуміються як особливий вид речей, а саме, як зазначає Д. В. Дождьов – поняття плодів пов'язане з уявленням про плодосну річ і включає в себе усі блага, які виникли у процесі експлуатації речі і є похідними від неї [1, с. 322].

За свідченням І. Б. Новицького та І. С. Перетерського римські юристи виділяли такі види речей: речі рухомі та нерухомі; *res mancipi et res nec mancipi* (речі, для відчуження яких необхідно здійснювати формалізовану процедуру манципації та інші; речі головні і похідні (у т.ч. частини речі, приналежності, плоди); речі в обороті та речі поза оборотом [2, с. 148]; О. А. Підпригора називає також поділ речей на: тілесні і безтілесні; родові та індивідуально визначені; споживні і неспоживні; подільні і неподільні; прості і складні, але також розглядає плоди як вид побічних чи додаткових речей, що протиставляється головним речам [3, с. 152].

Плоди відрізнялися від інших речей тим, що вони виникають в процесі експлуатації плодоносної речі, тобто є тією річчю, що залежить від головної речі [4, с. 30], водночас вони є споживними, на відміну від плодоносної речі: господарська мета плодоносної речі полягає у періодичному виробництві плодів, що можуть бути відділені від такої речі без шкоди для неї [1, с. 323].

У свою чергу плоди поділялись у римському праві на вже відділені та ще не відділені від речі, і, найголовніше, на природні плоди (*fructus naturales*), тобто такі, що вирощені природою, самою річчю та цивільні плоди (*fructus civiles*), тобто такі, які приносить річ в результаті використання її в обороті [3, с. 162]. Зокрема, у Дігестах Юстиніана це платежі залежних осіб («плата, отримана від колонів, займає те саме місце, що й плоди», D.5,3,29 [5, с. 264]), відсотки («якщо після пред'явлення вимоги про сплату боржник допустив прострочення, то з цього моменту гроші не є безплідними», D.22,1,7 [5, с. 515], «проценти займають місце плодів і за справедливістю не можуть відділятися

від плодів», D.22,1,34 [5, с. 519]), орендна плата тощо («плата за найм міських ділянок визнається плодами», D.22,1,36 [5, с. 519]).

Водночас, поняття плодів є категорією сучасного цивільного права України як однієї з країн романо-германської правової сім'ї: відповідно до ч. 1 ст. 189 ЦК України продукцією, плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з речі або приноситься річчю; ч. 2 цитованої статті встановлює, що продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено договором або законом [6]. Можна бачити, що, фактично, під римське розуміння цивільних плодів підпадають продукція і доходи за чинним ЦК України.

На думку Б. Новика «Цивільним кодексом України прийнята римська класифікація речей. Зокрема, поділ на речі подільні та неподільні; родові і видові; споживні і неспоживні. Тут виділено головну річ і належність; визначено належність продукції, плодів, доходів» [7, с. 201].

Проте видається, що рецепція категорії цивільних плодів до правової системи України є значно ширшою: аналізуючи чинний ЦК України можна дійти висновку про те, що цивільними плодами у римському розумінні є, серед іншого: дивіденди у господарських товариствах (п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦК України); проценти (ч. 1, ст. 536 ЦК України); кошти, отримані поручителем або гарантом у якості оплати його послуг (ч. 1 ст. 558, ч. 1 ст. 567 ЦК України); платежі за договором ренти (ст. 731 ЦК України); плата за користування майном за договором найму (ст. 762 ЦК України), у т.ч. – плата за прокат речі (ст. 789 ЦК України), плата за найм окремої споруди (її частини) або земельної ділянки (ст. 797 ЦК України); плата за користування житлом (ст. 820 ЦК України) [6, ст.ст. 116, 536, 558, 567, 731, 762, 789, 797, 820].

Отже, можна зробити висновок про те, що давнє римське поняття цивільних плодів (*fructus civiles*) зберігає актуальність, було реципійоване (втілене, запозичене) до романо-германської правової системи, у т.ч. до цивільного права України і має свій прояв у численних нормах чинного ЦК України.

Список використаної літератури

1. Дождев Д. В. Римское частное право : Учебник для юридических вузов и факультетов. Москва : НОРМА, ИНФРА–М, 1996. 704 с.
2. Римское частное право : Учебник / Под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. Москва : Юристъ, 2004. 544 с.
3. Підопригора О. А. Римське приватне право : Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 440 с.
4. Гончаров И. А. Актуальные вопросы института собственности в римском праве. *Образование. Наука. Научные кадры*. 2020. № 3. С. 29–35.
5. Дигесты Юстиниана. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Москва : Зерцало, 1997. С. 152–598.

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.11.2020).
7. Новик Б. Окремі аспекти впливу римського права на розвиток системи українського права. *Про українське право*. 2015. С. 196–203.